

TITLE

व्युत्पत्तिवादटीका

[illegible]

వ్యుత్పత్తివాదటీ
కారామరుద్రభ
ట్టీయం ౪

శ్రీగణాధిపతయే నమః॥ శాబ్దబోధే చేతి। చో ఽవధారణార్థః। స చ సంసర్గమర్యాదయేత్యనన్తరం యో-
జనీయః। సంసర్గమర్యాదా ఽసంసర్గతయైవ సంసర్గస్య విషయతేతి యావత్। ప్రకృతత్వాత్ సుందర ఇత్యాది-
ష్వివ అభేదాన్వయాప్రతీతయే। అభేదసంసర్గభానస్య తాత్పర్యేణ విషయత్వేఽప్యయః। శాబ్దబోధ ఇతి సప్తమ్యాః ని-
౧ రూపితత్వమర్థః। తస్య బోధత్వేఽన్వయః। ఏకపదార్థ ఇత్యత్ర సప్తమ్యాః అనుయోగిత్వమర్థః। అ-
పరపదార్థస్యేతి। షష్ఠ్యాః ప్రతియోగిత్వమర్థః। తయోః సంసర్గేఽన్వయః। తథా చ ఏకపదార్థాను-
యోగికాపరపదార్థప్రతియోగికసంసర్గః శాబ్దబోధనిరూపితసంసర్గతావిషయతాభిన్నవిషయతా-
శ్రయ ఇతి బోధః। ఆఖ్యాతస్య ఆశ్రయత్వార్థకత్వాత్ అవధారణార్థచకారేణ చ ప్రకారమర్యాదయా
భానం వ్యవచ్ఛిద్యతే। ఇదం చ వాక్యశాబ్దబోధే పదాదనుపస్థితస్యార్థస్య భానవారణాయ తద్విషయకశాబ్దబో

ధిత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి పదజన్యతద్విషయకజ్ఞానోపస్థితిత్వేన హేతుత్వస్యావశ్యకతయా శాబ్దబోధేనాపదార్థస్య సంసర్గ
స్యభానేన తాదృశకార్యకారణభావే వ్యభిచార ఇత్యాశంకానిరాసాయ ప్రవృత్తం తథా చ తన్నిష్ఠసంసర్గతాభిన్నవి
షయతాశాలిశాబ్దబోధత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతి శక్తపదజన్యతద్విషయకజ్ఞానోపస్థితిత్వేనైవ హేతుత్వస్వీకారేణ త
ద్వృత్తయాంశే సంసర్గస్యాపదార్థస్య శాబ్దబోధే భానేపి నోక్తకార్యకారణభావే వ్యభిచారప్రసక్తిరితి భావః
ఏతేన ప్రత్యక్షేదావపి పదద్వయసంసర్గస్య సంసర్గమర్యాదంత్వైవ భానాత్ శాబ్దబోధ ఇత్యనపేక్షమితి కై
శ్చిత్ప్రలపితం ప్రత్యుక్తం ప్రత్యక్షే పదార్థద్వయసంసర్గస్య క్వచిత్ప్రకారతాపదినాపి భానాత్ అవధారణాత్సంస
తేః నచ ఘటవృత్తికర్తతానిరూపితానయనమిత్యాదిశాబ్దే ఘటకర్మత్వయోరాధేయతాపదసంసర్గస్యత్రకాశ

మర్యాదంయాపి భానదర్శనాత్ శాబ్దబోధ ఇత్యపి దానే కృవధారణాసంగతి దుర్వార్యైవేతి వాచ్యం ఏకపదా
ర్థ ఇత్యాదేః యాభ్యామాకాంక్షాయోగ్యతాసత్తివిశిష్టాభ్యాం పదాభ్యాం శాబ్దబోధో జన్యతే। తయోరిత్యాదిమూ
లకేన అవధారణాసంగతివారణాసంభవాత్ పుష్పవత్తేషు టిపు దక్షమస్తుపదయోః ఆసత్తివిరహేణ అతథాత్వ
౧ త్ తదర్థయోః సంసర్గస్య నిరూపితత్వస్య సంసర్గతయైవ భానేనావధారణాసంగతేః ప్రత్యక్షే దోషస్యైవంవ
క్తుం శక్యతే తేషాం పదాజన్యత్వాదితి ధ్యేయం। అత్ర అభేదసంసర్గేణ శాబ్దబోధనియామకత్వ్యభేదస
ంసర్గేణ తన్నియామకశబ్దప్రవృత్తివృత్తయా తాదృశసంసర్గం ద్వేధా విభజతే॥ ॥స్వచేతిచ॥ ఆధారేత్యా
ది। చైత్రః పచతీత్యాదౌ ఆధారసంబంధేన ఆఖ్యాతార్థకృతేః చైత్రాన్వయః ఏవం చైత్రేణ పచ్యతే ఇత్యాదౌ

త్రితీయార్థస్తృతౌ స్త్రైత్వదేరాధేయతయాన్వయః నఞర్థాభావే ప్రతియోగినః ప్రకారతయైవ శవ్దత్ర భానా

త్పదాంతరబోధితాభావస్య బనిహితాతిరిక్తేనాపూర్థేన తదీయాంశ్యా విభేదేనాసంబంధేనాన్వయ విరహాత్ప్ర

తియోగితావనుయోగిత్వయోరుపాదానం మతభేదేనైవేతిబోధ్యం తత్రప్రతియోగినః ప్రతియోగితాసంబం

ధినైభావే అన్వయ ఇతి ప్రాచాం మతం॥ ప్రతియోగితాయా అపి నిరూపకత్వసంబంధేన అభావనిష్ఠతయా త

దనుయోగిత్వసంబంధత్వసంభవాత్ అతఏవ ఘటస్యాభావ ఇత్యాదౌ ప్రతియోగిత్వమేవ షష్ఠ్యర్థ ఇత్యుపేయతే హా

నవీనమతేతు నఞర్థాభావే ప్రతియోగినోఽనుయోగిత్వమేవ సంబంధః పుత్కృష్టలేషణ్యాపి తదర్థకత్వ

మేవ ప్రత్యభిజ్ఞాపేక్షవ్యుత ఇతి సిద్ధాంతప్రతీతిః ఏవం ఘటశ్శ్రీకృష్ణత ఇత్యాదౌ ఇష్టావిషయకృతికమనస్కా ఇత్యా

శాబ్దబోధోదయాత్ పనర్థస్యాయాః కృతౌ విషయతాసంబంధేనాన్వయః ఏకేషాం తత్త్వాదేపదార్థస్య తః
సనత్వనిష్ఠాయాం విషయితాసంబంధేనాన్వయ ఇతి విభాగః ప్రకృష్టే వ్యః ఆదినా నిరూపకత్వనిరూపితత్వాదికమిత్ర
హ్యం॥ అభేదశ్చేతి ॥ ।।ప్రాతిపదికార్థానుయోగికో అభేదస్సంసర్గః స్వజమానవిభక్తికత్వస్యావ్యవహితత్వ
2 వర్ణవృత్త్యన్యతరకపదోపస్థాపితార్థవిశిష్టప్రకారతానిరూపితసంసర్గతావచ్ఛిన్నవిషయతావానేవ భవతీత్యర్థః
షష్ఠ్యాః ప్రకారతార్థకత్వపక్షే తత్తద్వృత్తినిరూపితత్వసంబంధేన సంసర్గమర్యాదాయామన్వయాదిత్యేకం ప
వత్తాద్యాదౌ విరుద్ధవిభక్తిమత్త్వోత్కర్షపదార్థస్యాపి సంబంధవిధయా ధాత్వర్థే అభేదస్య భానాత్ అవధారణా
సంగతిరితి ప్రాతిపదికార్థస్యోక్తం వ్యాఖ్యాతమపి నాభయోక్తిసంప్రదాయ అన్యతరాపాదానం అత్రైవ ప్రకారత్వపక్షే

ధృంచ వస్తృష్టే యతి సన్నిత్యాదినా ॥ ॥ విరుద్ధవిభక్తికత్వం విశేష్యవాచకపదోత్తరవిభక్తేర్వృత్తి విభక్తిభిన్నత్వే

ప్రథమాన్తపదవద్విభక్తిప్రకృతిత్వం తాదృశపదోపస్థాప్యనిష్ఠప్రకారతానిరూపితసంసర్గతాయాః వచ్ఛేదకః ఏ

వకారార్థ ఇతి భావః ॥ ॥ పర్యాప్త్యాఖ్యసంబన్ధేనేతి ॥ అన్వయితావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణతా ఉక్తత్వాదితి దిమితస్య

ద్వ్యాదేరనవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తిదశాయాం తద్ఘటితత్వేన వాచ్యతావత్త్వదా [illegible] న్వయితావచ్ఛేదకతయా తద్విత్వాభా

వేన రూపేణ ఘటపటౌన ఇత్యాదౌ అన్వయితావచ్ఛేదకత్వం ఉపపాదితమితి ॥ అత్రేదం బోధ్యమితి ॥ నన్వేవం అన్వయితావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్తిదశా

యాం ఘటపటౌ సాహిత్యే విశేషణే అన్వయితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తి ఉభయత్వం పక్షధర్మతాశ్రయతాయాం తత్పురస్కారేణ సాకాంక్షాయాం

సాహిత్యనిర్వాహకః సంబంధాంతరేణ అన్వయితావచ్ఛేదకత్వం ఉభయత్వం ఇత్యుభయపదార్థైకదేశ్యాంతర విశేషణాన్వయోపపత్తిరితి వా

ర్థం తథాగత ధర్మకాయత్వ ప్రాప్తిరిజాతీయ తృష్ణా ధర్మకాయస్య ప్రకల్ప్య పరాజాయ క్లిష్ట ధర్మకాయ త్రక్రత మంబాజిప్రాయేణాదిత
ధాతు ప్రభావ మహారాపత్తిః॥ సబాహ్య యథా ప్రవృత్తిచక్రే క్షాళితప్రాప్త సుప్రవృత్తిత్రయమపి విశేషణం దేయం ధర్మకాయస్య ప్రవృత్తాత్మనస
ప్రవృత్తి తాపసన్యస్త ధర్మస్యేతి వాచ్యం తథాగత లక్షణాత్ - -